
**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра педагогіки і методики викладання історії та
суспільних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри *Т. Янченко*
Тамара ЯНЧЕНКО
«31» серпня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ШКІЛЬНИЙ КУРС ІСТОРІЇ

Спеціальність 014 Середня освіта (Історія)

2020–2021 навчальний рік

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № від 1 від 31 серпня 2020 року

Розробники: Герасимчук Олександр Михайлович, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: підготовка студентів до діяльності щодо:

- формування історичних знань школярів;
- розвитку історичного мислення учнів, яке передбачає загальне розуміння історичного процесу в його різноманітності й суперечливості;
- виховання в учнів особистісних рис громадянина України, загальнолюдських духовних цінностей, сприйняття ідей гуманізму та демократії, взаєморозуміння між народами на основі особистісного усвідомлення досвіду історії;
- підготовки школярів до свідомої активної участі в суспільному житті української держави, усвідомлення її ролі й місця в Європі та світі.

Завдання:

- ознайомлення студентів із змістом, формами й методами, прийомами й засобами навчання в загальноосвітніх закладах України, й досвідом передових країн світу, а також із методами перевірки та оцінювання досягнень учнів у навчанні;
- сприяння творчому мисленню студентів щодо організації власної педагогічної діяльності;
- впровадження демократичного стилю педагогічного спілкування, яке б ґрунтувалося на засадах педагогіки співробітництва двох рівноправних суб'єктів навчання;
- підготовка майбутніх учителів до здійснення розвиваючого особистісно-орієнтованого навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є зміст курсу історії в загальноосвітніх навчальних закладах

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Загальнотеоретичні основи викладання шкільного курсу історії.
2. Програмний зміст шкільних курсів історії України та всесвітньої історії.
3. Вивчення окремих тематичних питань у шкільному курсі історії.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	3	3
Кількість годин:	90	90
- лекції	10	2
- практичні / семінарські	30	6
- лабораторні	-	-
- індивідуальні завдання	-	-
- самостійна робота студента	50	82

Статус навчальної дисципліни _____ обов'язкова _____

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та фахові компетентності), що формуються у процесі вивчення дисципліни «Шкільний курс історії»:

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати культурні цінності на основі розуміння закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, зберігати баланс між професійним та особистим життям.

ЗК 06. Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.

ФК 01. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.

ФК 03. Володіння основами цілепокладання, планування та організації освітнього процесу, моделювання змісту навчання історії відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

ФК 06. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з історії.

ФК 09. Здатність орієнтуватися в історичному часі, застосовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу, доцільно використовувати категоріально-понятійний апарат і хронологію історичної науки. Здатність розкривати загальну структуру історичної науки на основі взаємозв'язку основних історичних процесів та постатей.

ФК 10. Здатність до абстрактного мислення, пошуку, оброблення, аналізу та синтезу інформації з різних джерел.

ФК 11. Здатність обґрунтовано визначати роль України в загальноєвропейських та світових культурних процесах.

ПРН 03. Володіння концептуальними науковими та практичними знаннями та здатністю до критичного осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері професійної педагогічної діяльності та/або навчанні історії.

ПРН 04. Використання сучасних методик і технологій організації освітнього процесу, оцінки досягнень учнів на різних етапах вивчення історії для успішного й ефективного здійснення професійної педагогічної діяльності.

ПРН 05. Володіння навичками розв'язання освітніх, виховних, розвивальних та науково-методичних завдань, уміння застосовувати найбільш ефективні методичні підходи і сучасні технології навчання історії, виховання і розвитку учнів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей і потреб.

ПРН 08. Здатність створювати безпечне, рівноправне, справедливе й психологічно-комфортне освітнє середовище в освітньому процесі та позаурочній діяльності.

ПРН 11. Здатність чітко і логічно відтворювати базові історичні знання, оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування в учнів цілісної історичної картини світу.

ПРН 12. Розуміння й використання основних сучасних термінів і положень історичних наук та методики їх викладання, а також здатність аналізувати, порівнювати і класифікувати результати діяльності науковців різних напрямків і шкіл. Знання та розуміння історіографії для аналізу сучасних наукових дискусій із проблем вітчизняної та всесвітньої історії.

ПРН 13. Уміння використовувати методологію історії як науки, характеризувати об'єктивно й неупереджено історичні події та постаті різних історичних періодів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між окремими подіями та явищами на підставі критичного аналізу історичних джерел, інтеграції їх змісту, визнання й сприйняття різноманітності їх оцінок.

ПРН 14. Знання концептуальних основ, структури змісту, форм, методів і засобів навчання історії та вміння розробляти навчально-методичну документацію, необхідну для забезпечення освітнього процесу.

Критерії оцінювання результатів навчання

№	Види роботи	Бали
1	<p>Регулярне відвідування лекційних занять та якісне ведення конспекту. Ведення конспекту лекцій може включати наступні критерії: повнота, охайність, грамотність. Наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам, а також активна робота студента на лекції можуть бути в цілому оцінені максимальною кількістю балів.</p>	0 – 4 (за кожную лекцію)
2	<p>Робота на практичних заняттях Робота на практичному занятті оцінюється в цілому: ведення записів у конспекті, доповнення до відповідей колег, відповідь на теоретичне запитання, вміння застосувати теоретичні знання на практиці, використана література. <i>Доповнення оцінюється від 1 до 3 балів, в залежності від його змісту і стилю викладу (цитата, усна розповідь).</i> <i>Теоретична відповідь - від 1 до 4 балів</i> Неповна відповідь на запитання, в якій налічується багато неточностей, студент не володіє достатньою мірою науковим апаратом оцінюється від 1 до 2 балів; відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки, <i>теоретична відповідь без виконаного практичного завдання оцінюється у 3 бали.</i> Відповідь яка оцінюється у 4 бали має відповідати наступним вимогам: містить точні формулювання понять; питання розкрито повно, у всіх аспектах; під час відповіді студент вживає наукові</p>	0 – 5

	<p>терміни у потрібному контексті з урахуванням їх правильного значення; теоретичні положення проілюстровані практичними прикладами; під час відповіді студент порівнює різні теоретичні положення, дає їм обґрунтовану негативну або позитивну оцінку, відповідь містить власну оцінку студентом певних явищ або фактів; під час відповіді студент посилається більше ніж на одне джерело.</p> <p>За умов активної участі студента у обговоренні виступів одногрупників, доповненнях до кожного теоретичного питання, участі у роботі за завданнями практичного блоку до заняття студент отримує максимальну оцінку – 5 балів.</p>	
3	<p>Методична розробка. Даний навчальний проект має бути присвячений одній з тем чи проблем курсу і ставити за мету її самостійне поглиблене вивчення та використання отриманих знань на уроці чи в позаурочний час (на гуртку, факультативі чи учнівській конференції). Виконання творчого проекту вимагатиме від студента реалізації особистих здібностей (наукових, мистецьких, літературних, технічних) та спеціальних навиків (робота з комп'ютером, аудіо- та відеоапаратурою, спеціальними програмами, обробка статистичних даних, робота з джерелами тощо).</p>	0 – 10
4	<p>Комп'ютерна презентація – це електронне представлення творчого проекту з того розділу програми ШКІ, до якого відноситься розробка уроку історії з попереднього завдання. Даний творчий проект виконується в програмі Power Point або Windows Movie Maker і є підтвердженням фахової підготовки і особистого бачення автором структури уроку, його наповнення текстовим матеріалом, наочністю і звуковим супроводом.</p>	0 – 10

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Структура та тематичний план навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальнотеоретичні основи викладання шкільного курсу історії.

Тема 1. Шкільний курс історії в системі шкільної історичної освіти України. Предмет і завдання дисципліни «Шкільний курс історії». Мета шкільної історичної освіти. Зміст шкільної історичної освіти. Основні компоненти змісту історичної освіти. Компетентнісний потенціал шкільного курсу історії. Цілі та завдання шкільного курсу історії. Становлення та розвиток викладання історії в навчальних закладах. Місце курсу історії в структурі сучасної системи шкільної історичної освіти в Україні. Загальна характеристика шкільного курсу історії. Зміст навчальної програми з історії для загальноосвітніх навчальних закладів.

Тема 2. Навчально-методичний комплекс шкільного курсу історії. Види засобів навчання у шкільному курсі історії. Зміст, структура, принципи побудови різних варіантів підручників з історії. Дидактичні вимоги до підручника історії. Характеристика методичної літератури з шкільного курсу історії. Наочність у шкільному курсі історії.

Тема 3. Міжпредметні й внутрішньокурсові зв'язки у шкільному курсі історії. Основні аспекти змісту міжпредметних та внутрішньокурсових зв'язків шкільного курсу історії та їх значення у вивченні історії. Міжпредметні змістові лінії шкільного курсу історії. Прийоми і засоби реалізації міжпредметних і внутрішньокурсових зв'язків у викладанні шкільного курсу історії.

Тема 4. Інформаційно-комунікативні технології у шкільному курсі історії. Види технічних засобів навчання (ТЗН) і особливості їх використання у процесі викладання історії. Інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) та освітні електронні ресурси (ОЕР) і їх використання в шкільному курсі історії. Педагогічні програмні засоби (ППЗ) шкільних курсів «Історія України» та «Всесвітня історія».

Змістовий модуль 2. Програмний зміст шкільних курсів історії України та всесвітньої історії

Тема 5. Роль шкільної програми у підготовці вчителем уроку історії. Сучасний урок історії як навчальне заняття: типологія, структура, вимоги до проведення. Етапи підготовки і проведення уроку історії. Визначення мети і завдань уроку історії (очікуваних результатів уроку). План (конспект) уроку історії.

Тема 6. Пропедевтичний курс «Вступ до історії» (5 клас). Структура пропедевтичного курсу «Вступ до історії» у 5 класі. Зміст та результати навчально-пізнавальної діяльності учнів у шкільному курсі історії у 5 класі. Основні поняття

пропедевтичного курсу «Вступ до історії». Ключові компетентності вступного курсу історії у 5 класі.

Тема 7. Шкільний курс історії стародавнього світу (6 клас). Структура шкільного курсу історії стародавнього світу в 6 класі. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів при вивченні інтегрованого курсу історії у 6-му класі. Зміст і результати навчально-пізнавальної діяльності учнів при вивченні історії у 6-му класі. Формування уявлень учнів про історичний час у шкільному курсі історії у 6-му класі. Структура та особливості уроку вивчення нового навчального матеріалу.

Тема 8. Специфіка вивчення історії середніх віків у шкільному курсі історії (7 клас). Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів при вивченні історії у 7-му класі. Структура шкільного курсу історії середніх віків у 7 класі. Зміст і результати навчально-пізнавальної діяльності учнів при вивченні історії у 7-му класі. Синхронізація навчального матеріалу у шкільному курсі історії в 7 класі. Поняття і типи практичних занять з історії. Структура та особливості методики проведення практичних занять у шкільному курсі історії.

Тема 9. Вивчення періоду нової історії у шкільному курсі історії (8–9 класи). Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів при вивченні історії у 8 – 9-х класах. Структура та особливості комбінованого уроку історії. Синхронізація навчального матеріалу з історії України та всесвітньої історії у 8–9 класах. Методика роботи з хронологічними і синхроністичними таблицями на уроках історії.

Тема 10. Вивчення новітньої історії у шкільному курсі історії (10–11 класи). Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів при вивченні історії у 10–11 класах. Понятійний апарат курсу новітньої історії у 10–11-х класах. Зміст і результати навчально-пізнавальної діяльності учнів при вивченні історії у старшій школі. Структура та особливості повторювально-узагальнюючого уроку. Структура та особливості уроку контролю та корекції знань, умінь і навичок (тематичного оцінювання).

Змістовий модуль 3. Вивчення окремих тематичних питань у шкільному курсі історії.

Тема 11. Економічна, соціально-політична та культурна складові шкільного курсу історії. Економічна складова як компонент змісту навчальної програми з історії. Основні методичні принципи навчання економічної історії в школі. Зміст і місце соціально-політичної історії серед інших компонентів змісту шкільної історичної освіти. Культурознавчі теми в ШКІ.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	включно					усього	включно				
		л	п	лаб	інд	срс		л	п	лаб	інд	срс
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>Змістовий модуль 1. Загальнометодичні основи викладання шкільного курсу історії.</i>												
Тема 1. Шкільний курс історії в системі шкільної історичної освіти України.	18	4	4			10	12	2	2			8
Тема 2. Навчально-методичний комплекс шкільного курсу історії	16	2	4			10	10		2			8
Тема 3. Міжпредметні й внутрішньокурсів зв'язки у шкільному курсі історії	14	2	2			10	8					8
Тема 4. Інформаційно-комунікативні технології у шкільному курсі історії	12		2			10	12					12
Разом за змістовим модулем 1	60	8	12			40	42	2	4			36
<i>Змістовий модуль 2. Програмний зміст шкільних курсів історії України та всесвітньої історії</i>												
Тема 5. Роль шкільної програми у підготовці вчителем уроку історії	6	2	2			2	8		2			6
Тема 6. Пропедевтичний курс «Вступ до історії» (5 клас).	4		2			2	6					6
Тема 7. Шкільний курс історії стародавнього світу (6 клас)	4		2			2	6					6
Тема 8. Специфіка вивчення історії середніх віків у шкільному курсі історії (7 клас)	4		2			2	6					6
Тема 9. Вивчення періоду нової історії в шкільному курсі історії (8–9 класи)	4		2			2	6					6
Тема 10. Вивчення періоду новітньої історії в шкільному курсі історії (10–11 класи)	4		2			2	6					6
Разом за змістовим модулем 2	26	2	12			12	38		2			36
<i>Змістовий модуль 3. Вивчення окремих тематичних питань у шкільному курсі історії України та всесвітньої історії</i>												
Тема 11. Економічна, соціальна, політична та культурна складові ШКІ	12		6			6	10					10
Разом за змістовим модулем 3	12		6			6	10					10
Усього	90	10	30			50	90	2	6			82

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Зміст шкільної історичної освіти	2
2	Зміст шкільної навчальної програми з історії	2
3	Навчально-методичний комплекс ШКІ	2
4	Наочність у шкільному курсі історії.	2
5	Міжпредметні і внутрішньокурсові зв'язки у ШКІ	2
6	Інформаційно-комунікативні технології у ШКІ	2
7	Роль шкільної програми у підготовці сучасного уроку історії	2
8	Пропедевтичний курс «Вступ до історії» (5 клас)	2
9	Шкільний курс історії стародавнього світу (6 клас).	2
10	Специфіка вивчення історії середніх віків у шкільному курсі історії (7 клас).	2
11	Вивчення періоду нової історії в шкільному курсі історії (8–9 класи).	2
12	Вивчення новітньої історії в шкільному курсі історії (10–11 класи).	2
13	Економічна складова як компонент змісту навчальної програми з історії.	2
14	Зміст і місце соціально-політичної історії серед інших компонентів змісту шкільної історичної освіти	2
15	Культурознавчі теми в шкільному курсі історії	2
Усього годин практичних занять		30

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Шкільний курс історії в системі шкільної історичної освіти України.	6
2	Навчально-методичний комплекс шкільного курсу історії	8
3	Міжпредметні й внутрішньокурсові зв'язки у шкільному курсі історії	6
4	Інформаційно-комунікативні технології у шкільному курсі історії	6
5	Роль шкільної програми у підготовці вчителем уроку історії	6
6	Пропедевтичний курс «Вступ до історії» (5 клас).	2
7	Шкільний курс історії стародавнього світу (6 клас)	2
8	Специфіка вивчення історії середніх віків у шкільному курсі історії (7 клас)	2

9	Вивчення періоду нової історії в шкільному курсі історії (8–9 класи)	2
10	Вивчення періоду новітньої історії в шкільному курсі історії (10–11 класи)	2
11	Економічна, соціально-політична та культурна складові шкільного курсу історії	8
Разом		50

Індивідуальні завдання

Підготовка методичних розробок уроків історії, які повинні містити:

- розгорнутий план-конспект уроку;
- ілюстративний матеріал;
- дидактичний роздатковий матеріал;
- матеріал для контролю і перевірки знань учнів (тестові завдання);
- карти, картосхеми, інша умовно-графічна наочність;
- документальний матеріал (розділи методичних посібників, статті із періодичної преси, уривки літературних творів, архівні матеріали, відеоматеріали)
- комп'ютерні презентації.

Методи навчання

Словесні, практичні, робота з навчально-методичною літературою, пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий та дослідницький, самостійна робота

Методичне забезпечення

Навчальна програма, робоча програма, плани практичних занять, завдання на самостійне опрацювання, комплект шкільних підручників з історії, тематичні історичні карти

Методи контролю

1. Усне опитування, участь у груповій роботі.
2. Творчі роботи, презентації.
3. Письмове виконання практичних завдань

Засоби діагностики успішності та якості навчання

- студентські проекти, презентації та виступи на практичних заняттях;
- усні відповіді;
- перевірка письмового розкриття теоретичних питань практичних занять.

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота																	Разом
ЗМ №1						ЗМ №2						ЗМ №3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	Л	СРС	
5	5	5	5	5	5	5	5	10	5	5	5	5	5	5	5	10	100

Розподіл балів за формами контролю

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Виконання самостійної роботи	1	10	10
Усна відповідь на практичному занятті	15	5	75
Робота на лекціях	5	1	5
Творча робота	1	10	10
Усього:			100

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма.
2. Робоча програма навчальної дисципліни.
3. Методичні матеріали до практичних занять.
4. Завдання для самостійного опрацювання.
5. Матеріали до лекційних занять.

Рекомендовані джерела інформації

1. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України № 764-IX від 01.08.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 31. Ст. 226.
3. Державний стандарт повної загальної середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/.
4. Державна національна програма «Освіта»: Україна ХХІ століття. Київ : Райдуга, 1994. 61 с.
5. Про неухильне дотримання принципів гарантування свободи педагогічної діяльності вчителя. Лист Міністерства освіти та науки №1/9-630 від 05.12.2014 р. URL : <http://zakon.pedrada.com.ua/regulations/1521/8456/8458/468871/1>.
6. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2017. № 5–6. С. 2–44.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи. *Історія: Україна і Світ. 10–11 класи. Історія і суспільствознавство в школах України*. 2017. № 11–12. С. 2–44.

8. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Редакція 2019 р. Історія України. 5–9 кл. Історія: Україна і Світ. 10–11 класи. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2019. № 1 С. 2–94.
9. Абдулаев Э.Н. Наглядность и проблемный подход в обучении истории. *Преподавание истории в школе*. 2008. №1. С. 23–26.
10. Баханов К.О. Лабораторно-практичні роботи з історії в середній школі. *Український історичний журнал*. 1991. №4. С. 86–93.
11. Баханов К. Модель навчання у дискусії. *Історія в школі*. 2000. № 9. С. 16–22.
12. Баханов К. Облік індивідуальних досягнень учнів у навчанні історії. *Історія в школах України*. 1999. № 2. С. 25–27.
13. Бахматюк Я. Деякі аспекти оптимізації впровадження ІКТ (інф.-ком. технологій) в українську шкільну освіту: погляд учителя-практика. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2011. №11–12. С. 14–19.
14. Борисов С. Хронологічні завдання на уроці історії. *Історія в школі*. 1998. № 9. С. 17–18.
15. Венцева Н. Пізнавати історію і себе...: (Використання дискусійних методів при вивченні історії середніх віків. *Історія в школах України*. 2005. №2. С. 32–35.
16. Використання активних форм і методів викладання історії в школі (з досвіду роботи). *Історія в школі*. 2002. №4. С. 43–44.
17. Власов В. Контроль навчальних досягнень учнів: аналіз проблемного поля (на прикладі історії). *Шлях освіти*. 2009. №2. С. 29–33.
18. Войцеховський Ю. Підготовка вчителя до уроку історії (на прикладі теми «Центральна та Східна Європа в ІХ – ХІ ст.»). *Історія в школі*. 1998. №7–8. С. 48–53.
19. Воропаєв В.В., Татаринів М.В. Всесвітня історія. Нова історія (к. XVIII – поч. ХХ ст.). 9 клас. Плани-конспекти уроків. Харків : Ранок, 2005. 272 с. (На допомогу вчителю).
20. Всесвітня історія: ілюстративні матеріали. *Все для вчителя*. 2008. №5. Вкладка.
21. Вяземский Е.Е., Стрелова О.Ю. Методика преподавания истории в школе: практическое пособие для учителей. Москва : ВЛАДОС. 2000.
22. Вяземський Е.Е., Стрелова О.Ю. Способы формирования хронологических знаний и умений. *История*. 2006. №23. С. 37–47.
23. Гавліч З., Куціль З. Додатки з історії середніх віків: (Для використання у викладанні курсу всесвітньої історії. *Рідна школа*. 1995. №7–8. С. 65–69.
24. Геллер Т. Дискусія на уроках історії як засіб формування критичного мислення. *Історія та правознавство*. 2005. №8 (березень). С. 7–8.
25. Гетьман О.П. Підсумкова тестова перевірка рівня сформованості учнівських компетенцій. *Історія та правознавство*. 2010. №14 (травень). С. 9–11.
26. Гончарова А.И. Диспут на уроке истории. *Преподавание истории в школе*. 1998. №5. С. 36–38.
27. Гора П.В. Подготовка учителя к уроку истории. *Преподавание истории в школе*. 1984. №3. С. 58–64.
28. Гора П.В. Определение целей изучения больших и поурочных тем. *Преподавание истории в школе*. 1977. №2. С. 83–90.

29. Горбенко І.В. Використання опорних таблиць на уроках всесвітньої історії. Центральна Європа в 90-і рр. ХХ ст. 11 клас. *Історія та правознавство*. 2006. №35 (грудень). С. 7–9.
30. Городов А.И. О проверке знаний учащихся на уроках истории в старших классах. *Преподавание истории в школе*. 2002. №3. С. 68–72.
31. Груша Р. Проблемно-пошуковий метод у вивченні історії. *Історія України*. 2008. № 14. С. 19–22.
32. Гуревич А.Я., Харитонович Д.Е. Історія середніх віків та її вивчення. *Історія України*. 1998. №36 (вересень). С. 7–8.
33. Давиденко В.М. Навчальні ігри на уроках історії та в позакласній роботі. *Історія та правознавство*. 2010. №29 (жовтень). С. 27–29.
34. Демиденко Т., Магдик О. Удосконалення змісту і методів викладання шкільних історичних дисциплін. *Історія України*. 2001. №41 (листопад). С. 3.
35. Десятов Д.Л. Використання відеоджерел на уроках історії. *Історія та правознавство*. 2005. №14 (травень). С. 6–8.
36. Десятов Д.Л. До питання про комп'ютерне оцінювання знань учнів. *Історія та правознавство*. 2005. №27 (вересень). С. 9–10.
37. Десятов Д. Оволодіти історичним простором: (з досвіду організації практичних робіт з історичною картою на прикладі теми «Середньовічне місто»). Всесвітня історія. 7 клас. *Історія в школах України*. 2005. №10. С. 18–20.
38. Десятов Д. Організація роботи учнів з контурною картою на уроках історії стародавнього світу. *Історія України*. 2009. №10 (березень). С. 7–9.
39. Десятов Д. Методичні можливості ілюстрацій підручника з історії стародавнього світу. *Історія в школі*. 2009. №10. С. 27–30.
40. Добриця М.В. Тематичне тестування. *Все для вчителя*. 2011. №4 –5. С. 50–57.
41. Дрібниця В. Електронний підручник – сучасний засіб навчання. *Історія в школі*. 2004. №2. С. 47–48.
42. Дидактика современной школы : пособие для учителей / Под ред. В.А. Онищука. Київ : Радянська школа, 1987.
43. Евдокимов В.И. Двадцать ответов на двадцать вопросов: (Тематические диктанты на уроках истории). *История*. 2003. №44 (ноябрь). С. 22–25.
44. Євтушенко Р. Європейський досвід оцінювання знань учнів. *Історія України*. 2002. №11 (березень). С. 16.
45. Желіба О., Крапив'янський С. Всесвітня історія в документах, завданнях, графіках, схемах, таблицях. 10 кл. *Історія України*. 2007. №2–3 (січень). С. 1–48.
46. Желіба О. Методика роботи з умовно-графічною наочністю на уроках всесвітньої історії в 10–11 класах. *Історія та правознавство*. 2006. №13, 16 (червень). Додаток.
47. Журин И.А. Тематический контроль и рейтинговая система оценки знаний учащихся. *Преподавание истории в школе*. 2008. №4. С. 10–13.
48. Зайченко І.В. Педагогіка : навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів. Київ : Освіта України, 2006. С. 158–174.
49. Іванова О. Підручник з історії: проблеми і перспективи. *Історія в школах України*. 1999. № 1. С. 6–7.

50. Ильинский А.Н. Методика организации и проведения беседы. *Преподавание истории в школе*. 1958. №1. С. 64–71.
51. Камбалова Я. Сучасний підручник з історії: система науково-методичних вимог. *Історія в школах України*. 2008. № 5–6. С. 16–17.
52. Камбалова Я. Сучасний підручник з історії як ключовий компонент навчально-методичного комплексу. *Історія в школах України*. 2011. № 7–8. С. 34–36.
53. Карнацевич В. Активізація розумової діяльності та розвиток інтелектуальних навичок учнів на уроках історії за допомогою інтелектуальних ігор. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2011. №11–12. С. 29–37.
54. Книга для читання з історії стародавнього світу. Київ : Радянська школа, 1973. 216 с. з іл.
55. Книга для читання з історії середніх віків : посібник для учнів 7 класу серед. шк. / Уклад. Н.І. Запорожець. Київ : Освіта, 1991. 318 с.
56. Книга для чтения по истории средних веков. Очерки и рассказы / Под ред. С.Д. Сказкина : В 2-х ч. Москва : Просвещение, 1970.
57. Книга для читання з нової історії (1640–1917) / За ред. В.О. Орлова. Київ : Радянська школа, 1972. 196 с.
58. Книга для чтения по истории древнего мира : пособие для учащихся / Под ред. А.И. Немировского. Москва : Просвещение, 1981. 304 с. с ил.
59. Книга для чтения по новой истории. 1640–1870 : пособие для учащихся 8-го класса сред. школы / Под ред. Н.Е. Овчаренко. Москва : Просвещение, 1987. 206 с.
60. Книга для чтения по новейшей истории. 1917–1945 : пособие для учащихся стар. кл. сред. школы / Под ред. И.И. Яковлева. Москва : Просвещение, 1989. 254 с.
61. Книга для чтения по новейшей истории. 1945–1983: пособие для учащихся стар. кл. сред. школы / Под ред. И.И. Яковлева. Москва : Просвещение, 1985. 287 с.
62. Комаров Ю.С. Використання мультимедійного комплексу у викладанні історії. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2004. №2. С. 36–38.
63. Комаров В. До питання про систему методів навчання історії в школі. *Історія в школах України*. 2003. №5. С. 26–29.
64. Комаров Ю. Запам'ятовується назавжди!: (З практики використання політичних карикатур у шкільному викладанні історії). *Історія в школах України*. 2004. №1. С. 15–20.
65. Короткова М.В. Проблемные игры и познавательные задания на уроках истории средних веков. *Преподавание истории в школе*. 1991. №4. С. 137–144.
66. Крижановська О. Сучасні тенденції у висвітленні історії середніх віків // *Історія в школах України*. 2002. №4. С. 15–17.
67. Купцов А.И. Конспект, план урока. *Преподавание истории в школе*. 1977. № 6. С. 79–88.
68. Кучанов И.С. Система письменного контроля на уроках истории. *Преподавание истории в школе*. 2008. №4. С. 29–33.
69. Левітас Ф.Л., Салата О.О. Методика викладання історії : посібник учителя. Харків : Основа, 2006.
70. Левинтов И.Г. О новом поколении учебников по новой и новейшей истории. *Преподавание истории в школе*. 2002. №8. С. 72–80.

71. Лисова К.Л. Многообразие приемов и методов (урока истории). *Советская педагогика*. 1986. №12. С. 69–70.
72. Литовченко С.Д. Базові принципи створення підручників з історії Стародавнього світу і середніх століть. *Історія та правознавство*. 2006. №26 (вересень). С. 34.
73. Методика преподавания истории в средней школе : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / С.А. Ежова, И.М. Лебедева, А.В. Дружкова. Москва : Просвещение, 1986.
74. Миронюк С. Використання ТЗН у теорії і практиці навчання історії. *Історія в школі*. 2000. № 1. С. 12–14.
75. Мисан В. Використання опорних конспектів. *Історія в школах України*. 1997. №1. С. 27–30.
76. Мисан В. Характеристика сучасного уроку історії. *Історія України*. 2006. №33–34 (вересень). С. 6–19.
77. Мисан В. Урок історії: план-конспект. *Історія в школах України*. 2008. №4. С. 29–34.
78. Мишина И.А., Жарова Л.Н. Преподавание новой истории в средней школе. *Преподавание истории в средней школе*. 2000. №6. С. 47–51.
79. Мороз П. Підручник історії Стародавнього світу: методика розвитку у школярів умінь бачити проблеми засобами ілюстрації. *Історія в школі*. 2011. №5–6. С. 33–38.
80. Мусаев Д. Интерактивные методы обучения истории. *Учитель*. 2007. №6. С. 85–87.
81. Муценко Я. Шкільний підручник з історії: європейське бачення. *Історія в школах України*. 2005. № 5. С. 39–42.
82. Нетеча Я. Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії. *Історія України*. 2006. №10. С. 10–15.
83. Осадчук Р. Роль запитань учителя у застосуванні словесно-діалогічних методів навчання. *Історія в школі*. 2000. №8. С. 20–22.
84. Осадчук Р. Сутність і види контролю і перевірки знань учнів. *Історія в школі*. 2001. № 2. С. 2–6.
85. Пастушенко Р. Діагностування навчальних досягнень учнів з історії. *Історія в школах України*. 2001. № 2. С. 32–35.
86. Пінчук Т. Планування уроку. *Рідна школа*. 1998. № 1. С. 61–63.
87. Покотило Н.П. Приемы преподавания. *Преподавание истории в школе*. 1993. №2. С. 41–47.
88. Пометун О. Кооперативне навчання учнів на уроці історії. *Історія в школах України*. 2004. №5. С. 55.
89. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2009.
90. Пометун О. Сучасний підручник: нові підходи – нові рішення. *Історія в школі*. 2008. № 5–6. С. 10–15.
91. Пометун О. Як раціонально використати на уроці методичні можливості підручника нового покоління. *Історія в школах України*. 2004. № 3.
92. Репина Н.Г. Планирование задач урока истории (X класс). *Преподавание истории в школе*. 1985. №5. С. 47–52.

93. Саврасова-В'юн Т. Діалогічні методи навчання: сучасний підхід. *Історія України*. 2006. №39 (жовтень). С. 13–17.
94. Савченко М. Підручник нового покоління з всесвітньої історії ХХ ст. *Історія в школах України*. 2003. №2. С. 52–53.
95. Сорока Л. Методика складання і використання опорного конспекту на уроках історії. *Освіта і управління*. 2003. №1. С. 107–109.
96. Страшев А.И. Методы работы с исторической картой. *Преподавание истории в школе*. 2002. №10. С. 59–63.
97. Студеникин М.Т. Методика преподавания истории в школе : учеб. для студ. высш. учеб. заведений. Москва : ВЛАДОС, 2003.
98. Терно С. Тестові завдання з історії: формотворення та доцільність. *Історія в школах України*. 2011. №10. С. 23–27.
99. Терно С. Як обрати підручник? Поради вчителя. *Історія в школах України*. 2004. № 5. С. 17–20.
100. Троцкий А.А., Троцкий Д.А. Использование эвристических методов в преподавании истории. *Среднее специальное образование*. 1990. №9. С. 27–29.
101. Туріщева Л.В. Психолого-педагогічні особливості проведення лекцій у старших класах. *Історія та правознавство*. 2009. №10 (квітень). С. 29–31.
102. Удод О. Нові підходи до підготовки підручників із всесвітньої історії для основної та старшої школи в Україні. *Історія в школах України*. 2003. № 6. С. 3–5.
103. Уланова Л.І. Інтерактивні уроки із всесвітньої історії з теми: «Країни Західної Європи в 1950–2004 рр.». 11 клас. *Історія та правознавство*. 2005. №6 (лютий). С. 16–18.
104. Хрестоматія з історії стародавнього світу / Упор. О.П. Крижанівський та ін. Київ : Радянська школа, 1974. 160 с.
105. Хрестоматія по истории древнего мира: пособие для учащихся / Сост. Е.А. Черкасова. Москва : Просвещение. 1991. 288 с.
106. Хрестоматія по истории средних веков. Пособие для преподавателей средней школы / Под ред. Н.П. Грацианского и С.Д. Сказкина. Москва : Учпедгиз, 1953. 419 с.
107. Хрестоматія по новой истории. 1640–1870 : пособие для учителя / Под ред. В.Г. Сироткина. Москва : Просвещение, 1990. 288 с.
108. Хрестоматія з нової історії. Ч. 1 / Упор. Г.О. Цвіканська та С.М. Ходорков. Київ : Радянська школа, 1973. 159 с.
109. Хрестоматія з нової історії. Ч. 2 (для 9-го кл. сер. школи) / Упор. В.А. Жебокрицький та ін. Київ : Радянська школа, 1972. 175 с.
110. Хрестоматія з новітньої історії / Упор. В.Я. Тарасенко, В.Д. Лисоченко. Київ : Радянська школа, 1972. 192 с.
111. Хрестоматія по новейшей истории. В 2-х ч.: Пособие для учителей. Сост. М.Е. Сучков / Под ред. И.И. Яковлева. Москва : Просвещение, 1971, 1976.
112. Шевченко Н.И. Нетрадиционные методы преподавания истории в старшей школе. *Преподавание истории в школе*. 2002. №9. С. 46–50.
113. Федорець Н. Современный урок: проектирование, реализация, анализ. *Управління школою*. 2010. №16–18 (червень). С. 21 – 31.

114. Юнацька В.М. Формування хронологічних вмінь учнів у процесі роботи з хронологічними і синхроністичними таблицями. *Все для вчителя*. 2010. №4–5. С. 56–59.

Інформаційні ресурси

1. <http://ukrkniga.org.ua>
2. <http://pidruchniki.org.ua>
3. <http://vchitel.info/konspekti-urokiv/>
4. <http://school.xvatit.com>
5. <http://images.yandex.ua/yandsearch/>
6. <http://uk.wikipedia.org>
7. <http://www.bookpedia.ru>
8. <http://www.history.com.ua>
9. <http://buklib.net>
10. <http://history.ucoz.ua>